

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ**

ВАСЬКОВА Юлія Миколаївна

УДК 316.647.5-055.3-057.875(043.3)

**ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ДО
СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН У
СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

спеціальності 231 – «Соціальна робота»

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи

за освітньо-професійною програмою «Соціальна робота»

Миколаїв – 2021

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук , ст. викладач
ПОЛТОРАК Любов Юріївна
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

РЕЦЕНЗЕНТ: кандидат наук з державного
управління, доцент б.в.з.
КОЗЛОВА Людмила Василівна
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

Захист відбудеться 25 лютого 2021 року о 10.00 на засіданні ЕК кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зміна старих парадигм медико-соціальної допомоги, формування демократичних засад розвитку суспільства, толерантність та терпимість до світоглядної позиції інших людей обумовили зміну ціннісних орієнтацій та зміну ставлення до питань, які раніше сприймалися суспільством достатньо жорстко, засуджувалися або ж сприймалися як хвороба чи девіація. Все більше розвинутих країн підтримують ідею про право громадян на вибір сексуальної орієнтації, на укладання одностатевих шлюбів, на право особистості на статеву ідентифікацію.

Україна перебуває у перехідному етапі. Коли, з одного боку, суспільство вже не реагує так гостро на визначені питання. А з іншого, не сформована цілісна система уявлень про поведінку та виховання молоді у новій парадигмі. Більше того, для нашої країни поняття «одностатеві шлюби» та «гендерна ідентифікація» досі є неоднозначними та викликають суперечності не лише у суспільстві, але і у науковому колі. Попри це, кількість людей, які відверто говорять про свою нетрадиційну орієнтацію або бажання змінити свою стать зростає, а відтак, виникає необхідність формування толерантного ставлення до вибору особистості. Оскільки відсутність толерантності призводить до виникнення конфліктів, як на рівні міжособистісного спілкування, так і на рівні групи, колективу або держави в цілому.

Актуальність вибраної нами теми засвідчує високий інтерес серед науковців. Вивчення проблем формування толерантності до тих чи інших представників сексуальних меншин та займалися такі вчені як Р. Р. Валітова, М. В. Золотухіна, Н. В. Круглова, В. А. Лекторський, Г. Олпорт, Г. М. Герек, Е. Томсон, А. Ф. Лазурський, В. М. М'ясищева, М. М. Ібрагімов, В. А. Ясвин, Е. В. Цокало та інші.

Мета і задачі дослідження. Дослідити ефективність методів формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі, а також перевірити гіпотезу, яка полягає у припущенні, що включення студентів із числа сексуальних меншин у спільні студентські заходи сприятиме підвищенню рівня толерантного ставлення до сексуальних меншин серед студентів.

Для виконання поставленої мети випускної кваліфікаційної роботи необхідно виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати наукові підходи до поняття «толерантність» як прояву поваги до сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності людини, а також визначити особливості її прояву до сексуальних меншин;

- охарактеризувати зарубіжний досвід формування толерантного ставлення до сексуальних меншин, а також ознайомитися із досвідом Центру психологічної підтримки ЧНУ ім. Петра Могили у формуванні толерантного ставлення до сексуальних меншин;

- дослідити ефективність діяльності Центру психологічного розвитку ЧНУ ім. Петра Могили у формуванні толерантного ставлення студентської молоді до сексуальних меншин та розробити рекомендації щодо підвищення ефективності формування толерантного ставлення студентів до сексуальних меншин.

Об'єктом дослідження є процес формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі.

Предметом дослідження є методи формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі.

Методи дослідження. У процесі написання магістерської роботи використано

комплекс загальнонаукових і спеціальних методів та підходів, які ґрунтуються на сучасних наукових засадах соціальної роботи, зокрема: семантико-етимологічний (визначення змісту базових понять дослідження та розробка понятійно-категорійного апарату); історичний (для розкриття історичних передумов поширення толерантності у суспільстві та особливостей формування толерантного ставлення до сексуальних меншин); загальнонаукового аналізу (у процесі аналізу наукових джерел, які висвітлюють означену тему); систематизації та узагальнення (емпіричне упорядкування наукових концепцій та аналіз впливу запроваджених методів на формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі); системного аналізу (для відображення цілісної системи методів, які впливають на формування толерантного ставлення до сексуальних меншин) та ін. Для визначення рівня толерантності до сексуальних меншин було використано анкетування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в магістерській роботі *вперше* було проведено аналіз ефективності діяльності центру соціально-психологічної підтримки у напрямку формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі; *набули подальшого розвитку* теоретичні положення щодо особливостей формування толерантного ставлення у студентському середовищі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні наукові положення магістерської роботи можуть бути використані у процесі роботи центрів соціально-психологічної підтримки при університетах, а також для підготовки майбутніх соціальних працівників та психологів до роботи із сексуальними меншинами або зі студентською молоддю. Результати дослідження можуть бути використані для написання методичних рекомендацій для центрів соціально-психологічної підтримки при університетах.

Експериментальна база. Дослідження проводилося на базі навчально-наукового центру соціально-психологічного розвитку та сприяння працевлаштуванню Чорноморського національного університету імені Петра Могили. У опитуванні взяли участь 63 студенти спеціальностей «Соціальна робота», «Психологія», «Соціологія», «Право».

Апробація результатів магістерської роботи. Результати наукового дослідження були представлені на XXIII Всеукраїнській щорічній науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (м. Миколаїв).

Основні положення роботи були висвітлені у таких публікаціях:

Васькова Ю. М. Право особистості на повагу до сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності у контексті реалізації принципу толерантності // Могилянські читання – 2020 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти. – С. 63 – 68.

Структура магістерської роботи обумовлена метою, завданнями і логікою дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи становить сторінок 98, із яких 80 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, ступінь наукової розробки проблеми дослідження; визначені основні мета та конкретні завдання роботи, її об'єкт і предмет, методологічні, теоретичні та емпіричні основи.

Розділ 1 «Теоретичні аспекти дослідження поняття толерантності» складається з двох підрозділів. У підрозділі 1.1. *«Толерантність як прояв поваги до сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності людини»* визначаються основні підходи до розуміння сутності толерантності та толерантності до сексуальних меншин. У підрозділі 1.2. *«Особливості прояву толерантного ставлення до сексуальних меншин»* висвітлено основні характеристики толерантного ставлення до осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, визначено поняття «сексуальні меншини».

Розділ 2 «Особливості формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі» складається із двох підрозділів та розкриває сучасний досвід формування толерантного ставлення до сексуальних меншин. У підрозділі 2.1. *«Зарубіжний досвід формування толерантного ставлення до сексуальних меншин»* було охарактеризовано сучасний досвід використання методів формування толерантного ставлення до сексуальних меншин. У підрозділі 2.2. *«Досвід навчально-наукового Центру соціально-психологічної підтримки, професійного розвитку та сприяння працевлаштуванню ЧНУ ім. Петра Могили у формуванні толерантного ставлення до сексуальних меншин»* описано основні напрями діяльності Центру соціально-психологічної підтримки, професійного розвитку та сприяння працевлаштуванню ЧНУ ім. Петра Могили та проаналізовано методи, що використовує Центр для формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі.

Розділ 3 «Визначення ефективності запровадженої програми із формування толерантного ставлення до сексуальних меншин та рекомендації щодо підвищення її ефективності» складається з двох підрозділів. У підрозділі 3.1. *«Аналіз ефективності діяльності Центру психологічного розвитку ЧНУ ім. Петра Могили у формуванні толерантного ставлення студентської молоді до сексуальних меншин»* проаналізовано результати проведеного опитування серед студентів ЧНУ імені Петра Могили, спрямованого на виявлення ставлення студентів до сексуальних меншин. У підрозділі 3.2 *«Рекомендації щодо підвищення ефективності формування толерантного ставлення студентів до сексуальних меншин»* в розрізі проблемних питань виявлених у підрозділі 3.1. визначено рекомендації щодо підвищення ефективності наявних методів та запровадження нових, що сприятимуть формуванню толерантного ставлення до сексуальних меншин серед студентської молоді.

ВИСНОВКИ

Дослідження присвячене питанню формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі дозволило зробити наступні висновки.

1.У науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення поняття «толерантність». Проведений аналіз дав змогу визначити, що під толерантністю розуміють повагу до людей, які відрізняються від конкретного індивіда, як повагу до свободи іншої людини, її поглядів, думок, поведінки. Люди можуть бути різними з точки

зору раси, етнічної приналежності, мови, релігії, громадянських поглядів, статевої або гендерної ідентичності, фізичних можливостей та тисяч інших критеріїв.

Толерантне ставлення до сексуальних меншин ми розуміємо як повагу до сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності людини, готовність бути терпимим, поблажливим, здатність без протесту сприймати особистість. Серед основних проявів толерантного ставлення до сексуальних меншин з боку індивіда можна визначити наступні: прийняття, солідарність та взаєморозуміння. На державному рівні толерантність до сексуальних меншин базується на наступних принципах: захист людей від гомофобії і зумовленого нею насильства; попередження катувань і жорстокого, такого що принижує поведінку по відношенню до ЛГБТ з боку представників держави; заборона дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності; забезпечення ЛГБТ право на свободу вираження, свободу об'єднання і проведення мирних зібрань.

2. У США близько 30 млн в США ідентифікують себе як ЛГБТ. ЛГБТ-спільнота у США почала активно відстоювати свої права з 1960-х років. Зараз ситуація в США значно змінилася. Звичайно, тут залишається чимало противників цього руху, особливо на півдні - в так званих штатах «біблейського поясу». Втім, у останні роки в країні було прийнято три федеральних закони на захист права представників ЛГБТ бути вільними у самовираженні. Гомосексуальні стосунки були декриміналізовані у Канаді в 1969 році, у 1992 році геям та лесбійкам дозволили служити в армії, у 2005 були легалізовані одностатеві шлюби. Одностатеві пари також мають право на усиновлення. У Канаді заборонена дискримінація за будь-якою ознакою, але у прагненні ще більше захистити меншини, канадський уряд весною подав до парламенту законопроект, направлений на підвищення захисту транссексуалів. Франція належить до країн найбільш ліберальних у сенсі захисту ЛГБТ-спільнот. В країні одностатеві стосунки декриміналізовані ще з 1791 року. З 1985 року у Франції заборонена будь-яка дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації. Одностатеві пари з 28 травня 2013 року мають право вільно вступати в шлюб і усиновляти дітей. Австралія, Австрія, Німеччина, Норвегія, Великобританія дуже пропагують толерантне ставлення до людей, яких можна віднести до сексуальних меншин. Вони застосовують загальноприйняті методи, які контролюють вияви люті до людей з іншою сексуальною орієнтацією та застосовують норми законодавства щодо порушників. Це не означає, що вони на стороні сексуальних меншин, як пропаганда такової, а те, що для них честь та гідність конкретної людини знаходиться на високому рівні, незважаючи на її погляди та орієнтацію. У Німеччині ставлення до ЛГБТ в останні роки толерантне, прийнято антидискримінаційне законодавство, хоча і тут зустрічається чимало прояв гомофобії.

Аналіз діяльності навчально-наукового центру соціально-психологічної підтримки, професійного розвитку та сприяння працевлаштування дозволив проаналізувати методи, які використовуються у ЧНУ імені Петра Могили для формування толерантного ставлення до сексуальних меншин серед студентської молоді. Серед таких провідне місце займають: тренінги, соціальний супровід студентів, які відносяться до сексуальних меншин та кураторів студентських груп, де навчаються зазначені сексуальні меншини, групи взаємодопомоги для сексуальних меншин, індивідуальне консультування.

3. З метою виявлення ефективності методів, які використовують у центрі для формування толерантного ставлення до сексуальних меншин серед студентської молоді та перевірки гіпотези нами було проведено дослідження. У тестуванні взяли участь 62 студенти. Проведений аналіз результатів опитування показав, що 51% опитаних

студентів мають одногрупників або друзів із нетрадиційною сексуальною орієнтацією; 77% респондентів не перестали б спілкуватися із своїми друзями, якби дізналися про їхню нетрадиційну орієнтацію, 53% не відреагували б негативно, якби дізналися, що їхня дитина має нетрадиційну орієнтацію. При цьому 36,7% зазначили, що не знають, якби відреагували на таку новину і лише 10,2% відреагували б негативно. Важливо, на нашу думку, звернути увагу, що 34% опитаних не мали друзів чи знайомих із нетрадиційною сексуальною орієнтацією. І така ж сама кількість опитаних у своїх відповідях виявляла негативне ставлення до сексуальних меншин або ж в загалі не визначилися із своєю позицією. Це дає можливість зробити висновок, що студенти в яких не має особистого досвіду спілкування із представниками сексуальних меншин керуються у своїх уявленнях стереотипами, які панують у суспільстві. У той час як студенти, що спілкуються із сексуальними меншинами керуються особистим досвідом спілкування і мають толерантне ставлення до них.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ

1. Васькова Ю. М. Право особистості на повагу до сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності у контексті реалізації принципу толерантності //Могилянські читання – 2020 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти. – С. 63 – 68.

АНОТАЦІЯ

Васькова Ю. М. Формування толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі – Робота на здобуття освітнього рівня «Магістр» за спеціальністю 231 Соціальна робота.

Магістерська робота присвячена дослідженню толерантного ставлення до сексуальних меншин у студентському середовищі. Було проаналізовано наукові підходи до поняття «толерантність», а також визначено, що толерантне ставлення до сексуальних меншин – це прояв поваги до сексуальної орієнтації і гендерної ідентичності людини. Визначено особливості прояву толерантності до сексуальних меншин, охарактеризовано зарубіжний досвід, а також досвід Центру соціально-психологічної підтримки, професійного розвитку та сприяння працевлаштуванню ЧНУ ім. Петра Могили у формуванні толерантного ставлення до сексуальних меншин. Проведено дослідження ефективності діяльності Центру соціально-психологічної підтримки, професійного розвитку та сприяння працевлаштуванню ЧНУ ім. Петра Могили у формуванні толерантного ставлення серед студентської молоді до сексуальних меншин та висвітлено рекомендації щодо підвищення ефективності формування толерантного ставлення студентів до сексуальних меншин.

Ключові слова: толерантність, сексуальна орієнтація, сексуальні меншини, тренінг, гендерна ідентичність, соціально-психологічна підтримка

ABSTRACT

Vaskova Y. M. formation of a tolerant attitude to sexual minorities in the student environment – work for the educational level "master" in the specialty 231 Social Work.

The master's thesis is devoted to the study of tolerant attitudes towards sexual minorities among students . The article analyzes scientific approaches to the concept of "tolerance" as a manifestation of respect for sexual orientation and gender identity of the individual, as well as identifies the features of its manifestation to sexual minorities,describes foreign experience, and also gets acquainted with the experience of the Center for psychological support of the National Research University named after Peter Mogila in the formation of a tolerant attitude to sexual minorities. Then we investigated the effectiveness of the Center for psychological development of CHNU. Peter Mogila in the formation of students 'tolerant attitude to sexual minorities and developed recommendations for improving the effectiveness of forming students' tolerant attitude to sexual minorities.

Keywords: tolerance, sexual orientation, sexual minorities, training, gender identity ,social and psychological support